

УДК 811.161.2:[811.124'2+811.14'2]'367.6]-115
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/87-3-33>

Світлана ПОЛЮГА,
orcid.org/0000-0003-3939-9285
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології
Українського католицького університету
(Львів, Україна) polyuhasy@ucu.edu.ua

ЧАСТИНОМОВНА ПРИРОДА ЧИСЛІВНИКІВ І ЗАЙМЕННИКІВ: ІСТОРИКО-ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті висвітлено історико-лінгвістичні аспекти частиномовного статусу числівників і займенників, простежено еволюцію їх граматичних і семантичних характеристик у контексті розвитку української та класичних мов. Проаналізовано, як числівники, тісно пов'язані з категорією кількості, трансформувалися від семантичної групи загального імені до окремої частини мови, зберігаючи риси спільності з іменниками й прикметниками. Розглянуто грецькі та латинські граматичні традиції щодо класифікації числівників (*ἀριθμητικά*, *numeralia*, *cardinalia*, *ordinalia*) та окреслено їхній вплив на становлення української термінології у XIX–XX ст. Праця висвітлює специфіку займенників як граматичної одиниці з особливою дейктичною функцією, що полягає у заміщенні імені та вказівці на суб'єкт мовлення. Тут простежено розвиток терміна *ἄντωνυμία* / *pronomen* у працях античних граматистів (Діонісій Фракійський, Присціан, Донат), їхню класифікацію займенників за морфологічними та семантичними ознаками. Показано, як ці класичні уявлення були інтерпретовані й адаптовані в українському мовознавстві.

Дослідження показує, що поліваріативність мовних одиниць є динамічним процесом, у межах якого нові терміни формуються у тісному зв'язку з їхньою семантикою, змінами у змісті понять та способах їх інтерпретації. У результаті цього процесу відбувається уточнення й диференціація термінів, хоча не завжди закріплюється найвдаліший варіант, що часто зумовлено авторитетом творця терміноодиниці. Доведено, що частиномовна природа числівників і займенників має складну динаміку, яка обумовлена міжмовними впливами, змінами термінологічної системи та постійним переглядом граматичних класифікацій, а також окреслено процеси рецепції античної лінгвістичної традиції в українській граматичній думці.

Результати дослідження підтверджують ефективність комплексного підходу до аналізу терміносистеми, який передбачає як історико-лінгвістичний, так і семантичний аналіз. Такий підхід дозволяє глибше зрозуміти механізми творення, функціонування й трансформації терміноодиниць.

Ключові слова: частини мови, антична грамати́ка, латинська мова, термінологія, історико-лінгвістичний аналіз, українське мовознавство.

Svitlana POLIUGA,
orcid.org/0000-0003-3939-9285
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Philology
Ukrainian Catholic University
(Lviv, Ukraine) polyuhasy@ucu.edu.ua

THE GRAMMATICAL STATUS OF NUMERALS AND PRONOUNS: A HISTORICAL-LINGUISTIC ASPECT

The article highlights the historical and linguistic aspects of the part-of-speech status of numerals and pronouns, tracing the evolution of their grammatical and semantic characteristics in the context of the development of Ukrainian and classical languages. It analyzes how numerals, closely related to the category of quantity, evolved from a semantic group of common nouns into a distinct part of speech, while retaining features shared with nouns and adjectives. The study examines Greek and Latin grammatical traditions regarding the classification of numerals (*ἀριθμητικά*, *numeralia*, *cardinalia*, *ordinalia*) and outlines their influence on the formation of Ukrainian terminology in the 19th–20th centuries.

The article explores the specific nature of pronouns as grammatical units with a distinctive deictic function – substituting for nouns and indicating the speaker or subject of discourse. The development of the term *ἄντωνυμία* / *pronomen* in the works of ancient grammarians (Dionysius Thrax, Priscian, Donatus) is traced, along with their classification of pronouns based on morphological and semantic criteria. The article shows how these classical notions were interpreted and adapted within Ukrainian linguistics.

The study demonstrates that the polyvariability of linguistic units is a dynamic process, within which new terms are formed in close connection with their semantics, changes in conceptual content, and modes of interpretation. As a result, the internal differentiation of terms increases, although the most effective variant is not always consolidated – often due to the authority of the term's creator.

It is argued that the part-of-speech status of numerals and pronouns exhibits complex dynamics, shaped by interlingual influences, changes in the terminological system, and continual revisions of grammatical classifications. The article also outlines the reception of classical linguistic traditions in Ukrainian grammatical thought.

The findings confirm the effectiveness of a comprehensive approach to analyzing terminological systems, combining historical-linguistic and semantic analysis. This approach offers deeper insight into the mechanisms of formation, functioning, and transformation of linguistic terms.

Key words: parts of speech, ancient grammar, Latin language, terminology, historical-linguistic analysis, Ukrainian linguistics.

Постановка проблеми. Числівники і займенники традиційно розглядаються як окремі частини мови, що виконують специфічні синтаксичні та семантичні функції. Особливо цікавим є порівняльний аналіз їх ролі в історичному розвитку української та класичних мов. Історико-лінгвістичний підхід дозволяє простежити, як еволюціонувала категоріальна належність числівників і займенників, і як це вплинуло на їхнє сучасне функціонування у різних мовних системах.

Метою цієї статті є дослідити специфіку частиномовного статусу числівників і займенників, проаналізувати їх граматичні та семантичні властивості у порівнянні між українською та класичними мовами, а також окреслити ключові історичні процеси, що сприяли формуванню їхньої сучасної ролі.

Аналіз досліджень. Протягом багатьох років я займаюся дослідженням процесів рецепції та формування української мовної термінології. Мої наукові інтереси зосереджені на вивченні еволюції частин мови, зокрема числівників і займенників, а також на аналізі впливу класичних мов на становлення граматичної системи української мови. Особливу увагу приділяю виявленню історичних моделей формування термінологічного апарату в українській лінгвістиці та дослідженню шляхів творення термінів (Poliuha, 2019). Питанням формування української мовознавчої термінології займалися вчені різних етапів розвитку мови, ілюструючи духовні та матеріальні надбання культури українського народу. Погляди вчених на шляхи розвитку національної термінології нерідко розходилися, були як прихильники творення автентичної лексики на основі норм народної мови (В. Левицький, І. Пулюй, І. Верхратський, І. Огієнко), так і представники напрямку запровадження інтернаціональної термінології та її адаптації (І. Горбачевський, С. Рудницький).

Виклад основного матеріалу. Числівники фундаментально пов'язані з «категорією кількості», яка є універсальною та поширеною властивістю у мові та мисленні. Ця категорія виражає інформацію про

індивідуальність, чисельність та структуру частин того, про що йдеться. Таким чином, семантика числівників поділяється на дві номінативні функції, за якими їх об'єднують в окремий клас слів: квантативну та нумеративну. Числівник як одна з іменних частин мови має з ними спільні морфологічні категорії. Однак його особливість полягає в майже повній нейтралізації морфологічних класифікаційних категорій роду та числа.

Антична граматична наука не розглядає числівник як окрему частину мови, а вважає його одним із видів загального імені. Кількість, виражена числівником, вказує на предмет, оскільки встановлює тісний зв'язок між ним та певним числом. Діонісій Фракійський серед видів імен називає «ἀριθμητικὸν δὲ ἐστὶ τὸ ἀριθμὸν σημαῖνον, οἷον δύο, τρεῖς, τεταρτὸν δὲ ἐστὶ τὸ τάξιν δηλοῦν, οἷον δεῦτερος» (Dion. Thr., 33), тобто «імена, які позначають число та порядок». Інший граматист – Аполлоній Дискол – для називання кількісних і порядкових імен пропонує терміни «ὀνόματα ἀριθμοῦ» і «ὀνόματα τάξεως» (Dysc., 50).

У латинській мові слова зі значенням кількості також не утворюють окремої частини мови, а функціонують у розряді імен у вигляді двох семантичних груп: кількісних та порядкових слів. Латинська термінологія містить різні варіанти назв для числівника, які певною мірою є кальками грецьких попередників. У Харісія – послідовника Палемона – виявляємо такі терміни: «*nomina, quae numerum significant*» або ж «*nomina numerum significantia*» («імена, які позначають число, кількість») і «*nomina, quae ordinem significant*» чи «*nomina ordinem significantia*» («імена, які позначають порядок») (Char., I, 124). Донат користується термінами-словосполученнями «*nomina numeri*» («імена числа, кількості») і «*nomina ordinis*» («імена порядку») (Donat., IV, 374).

Присціан як систематизатор граматичних термінологічних надбань попередніх поколінь використав термінолексми граматики Діонісія Фракійського, увівши до видів імен *species ordinale* та *numerale*. Однак пояснення цих термінів у всіх римських граматистів майже ідентичне: «*Ordinale est, quod ordinem significat, ut primus; numerale est, quod numerum demonstrat, ut unus*» (Prisc., II, 62):

«порядковими є імена, які позначають порядок при лічбі, а нумеративними – які вказують на кількість або число». Терміни Прісціана стали широкочисливаними в науковому обігу як найбільш точні та короткі.

Кількісними іменами римські вчені називали числівники, які були представлені групою «*cardinalia*» («основні»). Цей термін, як і варіанти термінів для виділення групи розділюваних імен («*dividua*», «*distributiva*»), запропонував Прісціан. Розділюваними він називає: «*Dividuum est, quod a duobus vel amplioribus ad singulos habet relationem vel plures in numeros pares distributos, ut singuli*» (Prisc., II, 61; III, 413): «числа, коли двоє чи більше з них стосуються окремого, одиничного (як «двічі»), або коли велика кількість розділяється порівну (як «по-одному»)». Цікаво, що «розділюючі імена» виокремлює ще Діонісій Фракійський під назвою «ἐπιμεριζόμενον ὄνομα», що і стало семантичною основою для латинського терміна.

Отже, антична наука серед видів загального імені розрізняла слова, яким властиво називати кількість, число, порядок, тобто розділові імена.

Античне граматичне вчення про числівник було запозичене європейськими та вітчизняними дослідниками мови. В українському мовознавстві аж до XIX ст. у класифікації частин мови числівник не розглядався окремо, хоча про нього як про «имя числительное» вперше згадує ще у 1596 р. Л. Зизаній. Слов'янський термін цієї назви зазнав критики, однак лише у XIX ст. стали пропонувати його варіанти. П. Дячан під *числовником* розуміє частину мови, яка означає кількість, число, порядок осіб чи речей, С. Смаль-Стоцький і Ф. Гартнер для числових понять пропонують назву *числівник* (Смаль-Стоцький, 1914: 45), Є. Тимченко й А. Кримський – словосполучення *ймення числове* та *ім'я числове* (Тимченко, 1907: 102).

Для позначення розрядів числівників в українських граматиках початку XX ст. використовують такі терміни: *дрібні, збірні, рядові* (Тимченко, 1907: 102); *числові* (або *головні*), *порядкові, збірні, прикметникові, дрібні* (Левицький, 1918: 66]. Зазначене розмаїття граматичних термінів на позначення розрядів числівників свідчить про їхню неусталеність на початку XX ст. Однак саме серед них засвідчено терміноназви *дробові, збірні, неозначені числівники*, які набули кодифікованого характеру в сучасній морфологічній термінології.

Процес виокремлення числівників у самостійну частину мови, розпочатий у XIX ст., згодом завершився, однак актуальними залишилися погляди лінгвістів щодо недоцільності такого поділу, оскільки числівники дуже близько межують з іншими частинами мови (іменником, прикметником) і у системі частин мови утворюють особливі субстантивні, ад'єктивні та адвербіальні підкласи (Вихованець. 2004, 152).

Основною семантичною ознакою, що призвела до виділення займенників як самостійної частини є їхня дейктична функція, тобто здатність вказувати на предмет не називаючи його (Дзюбан, 2015, 5). Ця група слів, на відміну від інших частин мови, не стосується ані предметності, ані процесу, ані ознаки, але опосередковано називає певні явища. У сучасному мовознавстві цей підклас лексем із семантикою предметності, ознаки, кількості, яка набуває змісту лише у конкретній ситуації у сфері мовлення, називають *займенниковими словами*.

Вчення про займенники започатковане ще в античній граматичній літературі. Аристотель виділяє окремий клас слів під назвою «ἄρθρον» («член»), який охоплює займенники та прийменники. У стоїків поняття «ἄρθρον» включало артикль, вказівні і питальні займенники (з огляду на їх функціональну та морфологічну схожість). Однак Діонісій Фракійський у своїй праці запроваджує новий термін – ἀντωνυμία (ἀντί – замість та ὄνομα – ім'я), а об'єднану в цьому понятті групу слів виокремлює у самостійну частину мови, трактуючи займенник: «ἀντωνυμία ἐστὶ λέξις ἀντι ὀνόματος παραλαμβάνομένη προσώπων ὀρισμένων δηλωτική... ἐγώ, σύ, ἡ, ἐμός, σός, ὅς, αὐτός, ὅδε» (Dion. Thr., р. 63): «слово, що вживається замість імені та вказує на певні особи». Як бачимо, Діонісій Фракійський до ἀντωνυμία відносить особові, зворотні, присвійні та вказівні займенники (у сучасному розумінні значень цих розрядів). Однак у грецькій граматиці ще не існувало такої диференціації займенників.

Римські науковці запозичили у своїх попередників для називання займенника і сам термін, і його трактування. Термін *pronomen* як словотвірна калька грецького відповідника у латинській мові утворений Варроном. Він під цією назвою розуміє лише вказівні займенники, вважаючи їх складовою частиною імені, тобто «*pars, quae habet casus*» чи «*pars appellandi*» (Varro, VIII, 45). Харісій, який розвиває вчення Палемона, виділяє займенники в окрему частину мови під назвою *pronomen*. Найпоширенішою дефініцією цього терміна, яку визнавали всі римські граматисти того часу, є властивість займенника заміняти ім'я. Донат стверджує, що: «*pronomen est pars orationis, quae pro nomine posita tantundem paene significat personam quae interdum recipit, ut puta ego ipse quis et cetera talia*» (Donat., IV, 379): «займенник є частиною мови, яка вживається замість імені, означає майже те саме і вказує при цьому на певну особу».

Подаючи морфологічну характеристику займенника, Діонісій називає ті ж акциденції, що й для іменника: *πρόσωπα* (особи), *γένη* (роди), *ἀριθμοί* (числа), *πῶσεις* (відмінки), *σχήματα* (форми), *εἶδη* (види) (Dion. Thr., 64). Римські граматисти, наслідуючи грецьких мовознавців, запозичили у них як кількість акциденцій займенника, так і їх тер-

міни-назви: *persona, genus, numerus, casus, figura, qualitas* (Prisc., II, 577; Char., I, 157).

Відповідно до грецької традиції, римські лінгвісти класифікують займенники на означені (*finita*) та неозначені (*infinita*). Присціан поділяє займенники на «*primitiva sunt ego, mei*» («первісні») та «*derivativa sunt meus, tuus*» («похідні»), за зразком у Діонісія Фракійського: «*πρωτότυπον: ἐγώ; παραγώγων: ἐμός*» (Dion. Thr., 66): «первісні – я; похідні – мій». Специфічною особливістю займенників серед інших частин мови вчений називає їх властивість визначати особи. Саме за ознакою наявності певних осіб, вважає Присціан, займенники класифікують на вказівні (*demonstrativa*), відносні (*relativa*), присвійні (*possessiva*), препозитивні, тобто ті, що несуть перше пізнання у тексті (*praepositiva*), а суб'юнктивні означають друге пізнання (*subiunctiva*). Найширшою є класифікація займенників у Доната. Він виділяє: *finita* (означені), *infinita* (неозначені), *minus quam finita* (менше, ніж означені), *possessiva* (присвійні; *ad aliquid finita* – до чогось означені), *demonstrativa* (вказівні), *magis demonstrativa* (більше вказівні), *relativa* (відносні), *pronomina gentis* (на ознаку плем'я), *ordinis* (порядку), *numeri* (числа), *ad aliquid infinita* (до чогось неозначені), *qualitatis* (якості), *quantitatis* (кількості), *praepositiva* (препозитивні), *subiunctiva* (суб'юнктивні) займенники.

Як бачимо, греко-римська граматична традиція з'ясувала основну характеристику займенників – відсутність конкретного змісту поза мовленням та вживання їх замість імені з вказівкою на відповідну особу. Грецька лексема *ἀντωνυμία* (анти-замість і двома-ім'я) у латинській мові стала словотвірною калькою для позначення займенника – *pronomen* (*pro* – замість і *nomen* – ім'я). Дефініція цієї частини мови у грецьких та римських граматистів (Діонісія Фракійського, Аполлонія Дискола, Присціана, Харісія) свідчить про однакове розуміння цього поняття. Семантика терміна *pronomen* на римському ґрунті набуває певної конкретизації та у граматистів IV – VI ст. відображена у всіх відомих на той час розрядах займенників, класифікацію яких перейняли і сучасні лінгвісти.

У сучасному українському мовознавстві займенники характеризуються наявністю граматичних категорій відмінка, роду і числа. Диференційною ознакою цього класу слів є узагальнене позначення предметів, якостей, кількості та відповідна співвідносність з іменниками, прикметниками, числівниками, у результаті чого ці морфологічні ознаки проявляються по-різному (наприклад, у займенникових числівників дещо нейтралізовано морфологічні категорії роду і числа, а займенникові прислівники характеризуються морфологічною незмінністю) (Вихованець, 2004, 84).

Латинський термін *pronomen* був основою для створення терміна *займенник* в українському

мовознавстві. У процесі становлення він пройшов шлях від термінолексем *местоименіє* у Л. Зизанія (1596) та М. Смотрицького (1619), *містийменник* у П. Дячана (1865) та А. Кримського (1907) до сучасного *займенник* в О. Патрицького (1873) та *зі́менник* у С. Смалъ-Стоцького (1893).

М. Смотрицький у розділі про займенник налічує 18 прикладів-лексем та подає властиві для слів цієї частини мови категорії: *вид, качество, род, число, начертаніє, лице, падеж, склоненіє*.

На позначення розрядів займенників автори граматик початку ХХ ст. використовували такі терміни: *особові, зворотний, присвоюючі, вказуючі, питайні, відносні, означені, неозначені* (у Г. Шерстюка); *особові, питальні, неозначені, означальні, відносні (або релятивні), вказівні, присвійні, зворотний* (у А. Кримського). Переважна більшість із них увійшла до нормативного наукового вжитку, зазнавши незначних фонетико-орфоепічних змін: *особові (осібні), вказівні (вказуючі, указові), питальні (питайні), відносні (односне, односни), присвійні (присвойні), означальні (означені), неозначені (неозначальні)* тощо. У сучасній українській літературній мові розрізняють такі значеннєві розряди займенників і терміни для їх позначення: *особові, зворотний, присвійні, питальні, відносні (або питально-відносні), вказівні, означальні, заперечні та неозначені* (СУЛМ, 2002, 352).

Висновки. Бачимо, що терміни на позначення розрядів займенників, як і інших іменних частин мови, було вироблено з питомо українських коренів за продуктивними словотвірними моделями української мови. Формування займенникових слів як результат розвитку людського мислення стало важливим елементом економного вживання лексики у мовленні, а також тим фактором, який забезпечує різноманітність мови та дає змогу уникати повторень.

Числівники та займенники є справді багатогранними мовними категоріями, що займають унікальне та неоднозначне місце в системі частин мови. Ця категоризація не є простою і вимагає всебічного аналізу, що враховує їхні відмінні семантичні властивості (кількість/порядок для числівників; дейктична/анафорична вказівка для займенників), їхню різноманітну морфологічну поведінку (відмінювання, узгодження, нейтралізація роду/числа) та їхні гнучкі синтаксичні функції. Вони знаходяться на перетині повнозначних та службових слів, кидаючи виклик жорстким традиційним класифікаціям та вимагаючи більш тонкого, багатокритеріального підходу. Концепція транспозиції є фундаментальною для розуміння їхньої динамічної природи та того, як вони еволюціонували з часом, набуваючи нових властивостей та розмиваючи встановлені межі.

В еволюції граматичної термінології української мови підсумовуємо кілька етапів розвитку україн-

ського «імені» як частини мови. Перші староукраїнські граматики повністю наслідували античну традицію, не виокремлюючи іменник, прикметник, числівник, займенник як окремі частини мови, хоча вже тоді простежувалося розуміння їх функціональної специфіки. Термінологічна база цього періоду ґрунтувалася переважно на калькуванні грецьких граматичних понять у межах старослов'янської мовної системи. Про це свідчать численні граматичні категорії, як-от велика кількість родів та виділення двоїни у працях дослідників мови цього періоду. Водночас варто наголосити і на оригінальних здобутках українських мовознавців, які прагнули

осмислити граматичні терміни за їхніми семантичними ознаками. У другій половині XIX ст. відбувся помітний злам у термінотворенні, зумовлений прагненням мовознавців утвердити статус української літературної мови. Застосування зіставного та порівняльно-історичного методів дозволило виявити глибинну спорідненість між українською та античною граматичною термінологією як на семантичному рівні, так і за словотвірними моделями, а також з'ясувати внутрішньомовні чинники, що сприяли формуванню питомо українських граматичних термінів, які стали невід'ємною складовою національної лінгвістичної традиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови: академічна граMATика української мови ; за ред. члена-кор. НАН України І. Р. Вихованця. Київ : Унів. вид-во «Пulsар», 2004. 400 с.
2. Дзюман Н. П. Семантико-синтаксична сфера займенника в сучасній українській літературній мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 Київ, 2015. 23 с.
3. Левицький М. Українська граMATика для самонавчання. Ромни : Молодик, 1918. 123 с.
4. Огієнко І. Чужі впливи на українську мову. *Рідна мова*. Варшава, 1933. Ч. 4. С. 118–127.
5. Смал-Стоцький С. «Руска граматыка». Львів – Відень, 1914. 202 с.
6. Сучасна українська літературна мова : у 2 кн. Кн. 1 : 3-є вид., переробл. і доп. / за ред. А.П. Грищенка. Київ : Вища школа, 2002. 439 с.
7. Тимченко Є. Українська граMATика. Київ : З друку. УАН, 1907. 179 с.
8. Український мовно-інформаційний фонд НАН України. URL: <https://lcorp.ulif.org.ua/LSlist/> (дата звернення: 20.05.2025).
9. Apollonii Dyscoli quae supersunt. Scripta minora / Recensuerunt apparatus criticum commentarium indices adiecerunt R. Schneider et G. Uhlig // *In: Grammatici Graeci*. Vol. 1. Lipsiae, 1878. 264 p.
10. Dionysii Thracis. Ars grammatica / ed. Gabr. Uhlig. Lipsiae, 1883. 224 p.
11. Grammatici Latini / ed. H. Keil. Lipsiae, 1857–1880. V. 1–7.
12. Poliuha S. National Perception of the Definition of the Grammatical Term through the Reception of the Ancient Tradition. *LOGOS. A Journal of Religion, Philosophy, Comparative cultural Studies and Art*. Vilnius, Lithuania, 2019. P. 94–102.
13. Varronis Marci Terencii. De lingua Latina quae supersunt / rec. G. Gotz et F. Schöll. Lipsiae : B.G. Teubner, 1910. 340 p.

REFERENCES

1. Vyhovanets, I.R., & Horodenska, K.H. (2004). Teoretychna morfolohiia ukrayinskoï movy: Akademichna hramatyka ukrayinskoï movy [Theoretical morphology of the Ukrainian language: Academic grammar of the Ukrainian language]. Kyiv: Pulsary. 400 p. [in Ukrainian].
2. Dzyuman, N. P. (2015). Semantyko-syntaksyschna sfera zaimennika v suchasniï ukraïnskii literaturnii movi [The semantic and syntactic sphere of the pronoun in contemporary Ukrainian literary language]. (Author's abstract of the candidate's thesis in philological sciences, specialty 10.02.01). Kyiv. [in Ukrainian].
3. Levytskyi, M. (1918). Ukrainska hramatyka dlia samonavchannia [Ukrainian Grammar for Self-Study]. Romny: Molodyk. [in Ukrainian].
4. Ohienko, I. (1933). Chuzhi vplyvy na ukrainsku movu [Foreign influences on the Ukrainian language]. *Ridna Mova*, (4), 118–127. [in Ukrainian].
5. Smal-Stotsky, S. (1914). Ruska hramatyka [Ruthenian grammar]. Lviv–Vienna. [in Ukrainian].
6. Hryshchenko, A. P. (Ed.). (2002). Suchasna ukrainska literaturna mova [Modern Ukrainian Literary Language]. (3rd ed., revised and expanded, Vol. 1). Kyiv: Vyscha shkola. [in Ukrainian].
7. Tymchenko, Ye. (1907). Ukrainska hramatyka [Ukrainian grammar]. Kyiv: Z drukarni UAN [Printing House of the Ukrainian Academy of Sciences]. [in Ukrainian].
8. Ukrainian Language and Information Foundation of the NAS of Ukraine. *Lexicographic corpus of the Ukrainian language*. Retrieved from <https://lcorp.ulif.org.ua/LSlist/> (accessed 20.05.2025). [in Ukrainian].
9. Apollonius Dyscolus. (1878). Qua supersunt. Scripta minora [The surviving works. Minor writings]. Ed. R. Schneider & G. Uhlig. In *Grammatici Graeci*. Vol. 1. Leipzig. 264 p. [in Latin].
10. Dionysii Thracis. (1883). Ars grammatica [The art of grammar]. Ed. Gabr. Uhlig. Lipsiae. 224 p. [in Latin].
11. Keil, H. (Ed.). (1857–1880). *Grammatici Latini* [Latin grammarians]. Ed. Heinrich Keil. Vols. 1–7. Leipzig: B. G. Teubner, 1857–1880. [in Latin].
12. Poliuha, S. (2019). National perception of the definition of the grammatical term through the reception of the ancient tradition. *LOGOS: A Journal of Religion, Philosophy, Comparative Cultural Studies and Art*, 94–102. URL: <https://doi.org/10.24101/logos.2019.33>
13. Varro, M. T. (1910). *De lingua Latina quae supersunt* [The surviving parts of On the Latin Language]. Rec G. Gotz & F. Schöll, Eds. Leipzig. 340 p. [in Latin].